

LA LOGOPÈDIA A LES AULES. NOVES PERSPECTIVES EN LA INTERVENCIÓ SOBRE LES DIFICULTATS DE COMUNICACIÓ I LLENGUATGE

Miquela Sastre Vidal

Logopeda i Professora Associada del Dept. de Ciències de l'Educació de la UIB

L'atenció a la diversitat dels alumnes, entesa com un repte i com una necessitat, obliga al replantejament de l'actuació de tots els components de l'equip educatiu que intervenen a la institució escolar. Un dels agents educatius implicats i presents a bona part dels centres escolars és el mestre especialista en audició i llenguatge (AL). És membre de l'equip de suport, i el seu àmbit de treball es pot considerar, d'una manera global, aquelles actuacions dirigides a la intervenció sobre el llenguatge especialment en aquells alumnes que presentin alguna dificultat en aquesta àrea.

Es pot enfocar la intervenció de l'AL des de diversos punts de vista. Per una banda, plantejant la intervenció específicament sobre el trastorn del llenguatge, i intervenint directament sobre aquest. Seria un plantejament de tipus clínic. En aquest cas l'AL avalua, planteja una intervenció preferentment fora de l'aula i treballa amb l'alumne, individualment o en petit grup.

Una altra possibilitat és ampliar aquesta visió de la logopèdia centrada en el dèficit i entendre aquesta intervenció des d'un punt de vista que, per començar, anomenarem global: el llenguatge és una de les facultats d'un subjecte, que es troba immers dins un procés formatiu més ampli, i en un context social -l'escola- que no es pot obviar. Per tant, és necessari avaluar i intervenir sobre el trastorn del llenguatge, però sense oblidar la dimensió curricular (Rigo, 1.991, 198).

L'alumne amb dificultats de llenguatge a l'escola ordinària es troba en aquest darrer context: un

subjecte que necessita intervenció per poder augmentar el seu nivell de competència lingüística, però també per seguir el procés educatiu, que es veurà compromès ja que aquest està basat en la interacció mestre-alumne. Efectivament, els alumnes amb necessitats educatives ocasionades o relacionades amb trastorns del llenguatge veuran condicionat el seu procés d'aprenentatge.

El mestre d'AL que treballa als centres educatius ha de tenir en compte aquests factors a l'hora de plantejar la seva intervenció. Ara bé, la forma de dur a terme aquest nou plantejament de la intervenció logopèdica, els canvis organitzatius i conceptuals que això suposa presenta no pocs interrogants.

Què significa intervenir sobre el llenguatge?

L'objectiu de la intervenció sobre el llenguatge és contribuir a l'increment de la competència lingüística. Augmentam la competència lingüística

en la mesura que sabem utilitzar el llenguatge, o sigui si som capaços de comprendre i utilitzar les unitats mínimes, combinar-les correctament per formar paraules, estructurar aquestes en unitats majors de diferent complexitat (oracions) comprènent allò que ens transmeten els altres i expresant les idees que ens interessa fer arribar.

En el cas dels alumnes amb dificultats a l'àrea lingüística és important considerar que els problemes a una o varies de les àrees abans esmentades

... es planteja un canvi important en la forma d'entendre el paper del mestre d'audició i llenguatge, potenciant la inclusió de contextos naturals (les aules, les escoles), menys restrictius, com a escenaris d'intervenció. L'atenció no se centra només en l'alumne amb dificultats, els altres alumnes i mestres, també s'hauran de prendre en consideració.

(fonètica-fonològica, semàntica, morfosintàctica o pragmàtica) condicionaran la capacitat d'ús del llenguatge i per tant condicionaran la interacció educativa. Ens situam per tant en un exemple clar d'imbricació forma-funció del llenguatge. Com diu Valero (1995): "Els problemes sorgeixen, però, quan l'interlocutor no manté aquests prerrequisits: quan la manca d'un ús correcte del codi lingüístic dificulta la correcta interpretació de la major part d'indicis que propicien la comprensió del missatge" (Valero,1995,6).

L'enfocament funcional, interactiu o naturalista

La dimensió d'ús del llenguatge, pragmàtica o dimensió funcional pot ser considerada com a un element més, en paral·lel a la fonologia, semàntica o morfosintaxi (des d'una concepció formal de l'estudi del llenguatge) o bé com el nucli central a partir del qual hem de partir per a estudiar un acte lingüístic (des de la perspectiva funcional). Aquesta darrera concepció del llenguatge és la seguida pels corrents naturalistes o interaccionistes, definits per Urquía (1998) com les posicions teòriques que expliquen l'adquisició i desenvolupament del llenguatge des d'un enfocament funcional i interactiu

(Urquía 1.998, 22), i a contextos quotidians (Del Río 1997, 35).

Considerar bàsicament el llenguatge com a comunicació, i per tant, partir de la vertent funcional, no significa rebutjar els elements formals o estructurals, sinó cercar la complementació d'ambdós aspectes per aconseguir definir correctament el fet lingüístic. (Acosta, 1999, 13).

La introducció dels corrents naturalistes, funcionals o interactius d'intervenció en les dificultats

de llenguatge planteja un canvi important en la forma d'entendre el paper del logopeda o del mestre d'audició i llenguatge, i potencia la inclusió de contextos naturals (les aules, les escoles), i per tant menys restrictius, com a escenaris d'intervenció. D'aquesta manera, l'atenció no se centra només en l'alumne amb dificultats: l'aula, el centre, per tant els altres alumnes i mestres, també s'hauran de prendre en consideració.

L'entorn d'aula en el procés de desenvolupament del llenguatge

Es considera l'entorn escolar com un lloc especialment interessant per a l'impuls del procés d'adquisició i desenvolupament de la capacitat lingüística.

“Si partim del principi que la llengua s'aprèn en el seu ús social, tot adquirint-se en situacions d'interacció amb d'altres persones, l'aula i per extensió el centre escolar serà un espai privilegiat per observar els processos d'aprenentatge comunicatiu i lingüístic d'aquests estudiants” (referint-se als alumnes amb deficiència auditiva), (Valero, 1995, 4).

I no només per a observar els processos d'apre-

Si es treballa d'aquesta manera, l'adaptació curricular per a aquells alumnes amb necessitats educatives especials a l'àrea de llenguatge resulta ser propera i efectiva. En canvi, pretendre treballar a nivell d'aula els aspectes comunicatius amb alumnes amb dificultats de llenguatge (seguint els paràmetres actuals de la intervenció logopèdica) quan no es treballa habitualment resulta un esforç enorme i no sempre amb garantia d'èxit.

El canvi a les aules ha de començar per incloure els objectius referits a llenguatge oral a la programació del mestre; de manera que es concretin els continguts, especialment procedimentals i actitudinals, convenientment seqüenciats, les activitats necessàries, l'enfocament metodològic a seguir, els espais i temps, els materials i altres recursos adients i els criteris d'avaluació.

mentatge del llenguatge sinó per dur-hi a terme la intervenció educativa: “*El aula es contemplada como uno de los primeros contextos comunicativos del niño y un marco importante para la adquisición y desarrollo de la comunicación y el lenguaje y de habilidades pragmáticas (...) es un entorno donde los niños pueden practicar la comunicación en un contexto real, y de este modo, experimentar un refuerzo natural para lograr una comunicación efectiva*” (Urquía, 1998, 32).

En definitiva, les intervencions naturalistes es realitzen a contextos quotidians, a l'escola i a la família (Urquía, 1998), amb l'objectiu prioritari de potenciar la comunicació dels alumnes amb els seus interlocutors habituals (Del Río, 1997, 35).

A l'escola, a l'aula, són el mestre i els companys els interlocutors d'aquests intercanvis comunicatius. El fet d'incloure el tractament específic del llenguatge oral a les aules presenta dificultats als docents, especialment a causa que exigeix canviar la manera d'estructurar les classes: “*El área de lengua oral es exigente no sólo porque planteo nuevos contenidos sino, sobre todo, porque obliga a replantear la forma de impartir clase*” (Del Río, 1993, 18).

El canvi necessari a les aules ha de començar per incloure els objectius referits a llenguatge oral a la programació del mestre; que efectivament es treballi llenguatge oral suposa programar la intervenció en aquesta àrea, de manera que es concretin els continguts, especialment procedimentals i actitudinals, convenientment seqüenciats, les activitats necessàries, l'enfocament metodològic a seguir (com es duran a terme aquestes activitats), els espais i temps, els materials i altres recursos adients i els criteris d'avaluació.

El repte necessari: replantejar la intervenció

Aquestes dues idees exposades als apartats anteriors referides per una banda a la naturalesa de l'aula com a context interactiu i per altra banda a la doble funció i implicació del llenguatge dins el procés d'ensenyament-aprenentatge, essent el mestre el principal interlocutor a ambdós casos, condueixen a replantejar la tasca del tutor i la de l'AL: el mestre necessita posar en pràctica una sèrie d'estratègies comunicatives que contribueixin al desenvolupament del llenguatge, incloure elements curriculars específics de llenguatge oral, i adaptar-se al nivell comunicatiu del subjecte a l'hora de dur a terme els processos d'ensenyament-aprenentatge.

Així, els alumnes amb dificultats de llenguatge han de poder gaudir de les oportunitats d'estimulació lingüística que l'aula ofereix. Des de l'enfocament naturalista d'intervenció en el llenguatge, són els contextos quotidians els més adients per impulsar el desenvolupament lingüístic, ja que aquest d'adquireix sempre en situacions normalitzades.

Efectivament, i segons Del Río, és aquest l'enfocament més adequat per als alumnes amb dificultats:

“Els alumnes amb dificultats d'aprenentatge es poden beneficiar especialment de l'enfocament funcional de l'ensenyament del llenguatge, ja que es treballen les habilitats comunicatives necessàries per poder assolir, posteriorment, per tant, els aspectes formals o normatius i, per altra banda, són aquestes habilitats d'ús les que els resultaran més útils en la seva vida quotidiana” (Del Río 1993:21-22).

L'AL pot col·laborar amb el mestre duent a terme una planificació i intervenció conjunta (Acosta 1999), de forma que podrem optar per un model bàsicament col·laboratiu.

En principi no es pretén eliminar la intervenció directa que pugui realitzar el logopeda amb els alumnes sempre que es consideri necessària. Ara bé, es comparteix la idea que aquesta intervenció serà més efectiva si aprofita els avantatges que un entorn lingüísticament ric com és l'entorn d'aula pot oferir, sempre i quan es donin les condicions necessàries perquè el desenvolupament d'aquesta intervenció sigui possible. Efectivament, aquesta inclusió precisa les adequacions necessàries perquè l'alumne amb dificultats de llenguatge se'n pugui beneficiar.

L'enfocament proposat permet ampliar el camp d'intervenció del mestre d'AL o del logopeda, de forma que deixi de centrar-se en el dèficit lingüístic d'un alumne per intervenir també en el context. I potser sigui el camí correcte per poder superar la tendència excessivament clínic que encara domina la intervenció sobre les dificultats de llenguatge i incorporar les directrius -els avanços- de l'escola inclusiva.

Referències

Acosta, V. (1999). *La intervenció logopèdica en una escola integradora*. *Revista de Educació Especial*, 2, 71-81.

Del Río, M. (1993). *Psicopedagogia de la llengua oral: un enfocament comunicatiu*. Barcelona: Ice-Horsori

Del Río, M^a.J. (1997). *Lenguaje y comunicación en personas con necesidades especiales*. Barcelona: Martínez Roca.

Rigo, E. (1991). *Estrategias metodológicas para la intervención en el lenguaje*. A E. Barroso (Coord.), *Respuesta educativa ante la diversidad* (pp.191-198). Salamanca: Amarú.

Urquía Martínez, B. (1998). *Intervención naturalista en contexto de aula en una escuela de educación especial*. *Revista AELFA*, vol XVIII, (1), 31-41.

Valero, J. (1995). *Les estratègies d'interacció del professor amb l'alumne sord a l'aula regular. Criteris per a la seva optimització*. Tesi doctoral. Edició microfotogràfica. Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Treffpunkt

Aprender Alemany sense perdre el temps

Treffpunkt kompakt és el primer llibre d'introducció a la llengua alemanya bilingüe ambientat i contextualitzat en situacions típiques que es presenten entre alemanys parlants i gent de parla castellana o catalana a Espanya, i sobretot en zones turístiques.

Aquest curs comunicatiu, basat en tasques, consta de 6 lliçons bàsiques i més un capítol «Wieder zu Hause» que tracta alguns dels temes en *Präteritum* o *Perfekt*.

Adaptat a les necessitats de la gent d'aquí

Treffpunkt kompakt està dissenyat per funcionar amb mòduls específics que permeten aprofundir sobre determinats temes. De moment oferim 3 mòduls específics per l'hoteleria:

- recepció
- restaurant
- servei d'habitacions

Autoestudi i classe

Treffpunkt kompakt ve acompanyat pel següent material:

- Cassettes amb 60 minuts gravats en diàlegs, exercicis i mostres de pronunciació
- Transparències en temes del llibre i altres en general
- Material fotocopiablable i complementari per a les activitats a classe
- Guia del professor

Nou!

Gramàtica bàsica de l'Alemanys

- 2 parts: explicacions i exercicis
- Bilingüe català-alemany
- Amb un apèndix de solucions
- Aproximadament 200 pàgines
- Disponible a la seva llibreria el novembre

Edita: ISI S.L.

Tel/FAX 971 75 04 86 e-mail: isi@jet.es